

- 1) **Konu:** Günümüzde Tacikistan'da Siyasal Partiler (Political Parties in Contemporary Tajikistan)
- 2) **Problem:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) Michail Gorbaçov döneminde Glasnost (açıklık) ve Perestroyka (yeniden yapılanma) adıyla başlatılan liberal politikalar kısa zamanda birliği oluşturan diğer ülkelerde de yansımalarını bulmuştur. İşte bu dönemde 1980'li yılların sonlarından başlayarak Orta Asya ülkelerinde (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) çeşitli partiler ve halk cephesi hareketleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu siyasal partiler ve oluşumlar ilk başlarda çok geniş bir yelpaze oluşturmaktaydı. Bir yandan kendi ülkelerinin bağımsızlığını ve milli devlet yapısını güçlendirmeyi amaçlayan milli demokratik partiler yer alırken, diğer yandan da çeşitli etnik grupların kendi hak ve hukuklarını korumak için oluşturdukları parti ve kültürel oluşumlar teşekkül etmiştir. Milli demokratik partiler arasında ise hem İslamcı hem de kendi ülkelerinin etnik milliyetçiliğini savunan siyasal partiler ortaya çıkmıştır. Esasında siyasal partilerin Orta Asya ülkelerinde birbirinden farklı bir gelişim çizgisi takip ettikleri görülmektedir. Söz gelimi Tacikistan'da Farsça konuşan İran ve Afganistan gibi ülkelerle işbirliğine gidilmesi gerektiğini savunan Rastokez (Yeniden Doğuş) Halk Hareketi nev-i şahsına münhasır partilerden biridir. Tacikistan'da değişim sürecinde ortaya çıkan siyasal hareketler etnik ve dilsel nedenlerden dolayı diğer Orta Asya ülkeleriyle işbirliği fikrine sıcak bakmamışlardır.

Bu proje kapsamında Tacikistan'da değişim süreci ve sonrasında ortaya çıkan siyasal partiler araştırılacaktır. Bu ülkedeki siyasal parti yelpazesi esas itibarıyla üç ana damardan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla; ulusal düzeyde faaliyette bulunan (Tacikistan Komünist Partisi, Tacikistan Demokratik Partisi, Tacikistan İslami Yeniden Doğuş Partisi, Tacikistan Halk Partisi, Tacikistan Birleşik Halk Kongresi, Rastokhez Halk Hareketi ve Eşitlikçi İşçi Partisi), özerk bölgelerde kurulan (Lal Bedeşan, Kokand Yeniden Doğuş Halk Hareketi, Vahdet Halk Cephesi ve Oşkora/Açıklık) ve Tacikler dışında yer alan etnik grupların katıldıkları (Rubaru, Rus Cemaati, Krinitsa Cemaati) siyasal parti ve hareketlerdir. Ancak söz konusu araştırma bu siyasal partilerin tamamına eşit derecede yer vermeyi amaçlamamaktadır. Bu çalışmada Tacikistan'da 1990'lı yılların başında yaşanan iç savaşta da önemli bir rol oynamış olan Tacikistan İslami Yeniden Doğuş Partisi (TİYDP) ayrıntılı bir şekilde

araştırılacaktır. Çünkü TİYDP günümüzde Tacikistan Demokratik Partisi dışında Duşanbe’de varlığını koruyan ve sistem içerisinde faaliyette bulunan bir partidir.

TİYDP ve yandaşları Tacikistan iç savaşında Rusya’nın yardımıyla Komünistler tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. Bunun üzerine partinin liderleri Afganistan’a kaçarak Tacik rejimine karşı savaş hazırlığına başlamışlardır. TİYDP Haziran 1993’te yasaklanmasına rağmen, siyasal olarak varlığını devam ettirmiş ve rejime karşı mücadelesini sürdürmüştür. TİYDP özellikle Afganistan’da Tacik mültecilerin yaşadıkları kamplarda etkili olmuştur. TİYDP’nin programı İslami temelde düzenlendiğinden siyasal konular dahi bu dininin kaideleriyle uyumlulaştırılmalıdır. Bütün Tacikistan halkı İslam’ın ilkelerine ve şeriat kanununa göre irşat edilmelidir. Bu yaklaşımın doğal bir sonucu olarak, TİYDP’nin milliyetçiliğe, şovenizme ve etnik temelli ayrımlara karşı bir duruş sergilediği görülmektedir. Dış politikada iyi komşuluk ilişkilerinden yana olan TİYDP özellikle Orta Asya devletleri ve Tacikistan’a dil ve din bakımından yakın olan ülkelerle ikili ilişkilerin geliştirilmesinden yana bir tavır sergilemektedir. Parti ekonomik politikalarını da insanların maddi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde İslami prensiplere göre düzenlemeyi amaçlamakta ve Tacikistan ekonomisini hammadde ihracatçısı ülke konumundan ve bağımlılıktan kurtarmayı planlamaktadır.

Araştırma konusu olarak Tacikistan’ın seçilmesinin nedeni bu ülkede yukarıda ana hatlarıyla değinilen İslami Yeniden Doğuş Partisi gibi İslamcı ideolojiyi benimsemiş olan partilerin diğer ülkelere nazaran sistem içerisinde bulunarak değişim sürecinden günümüze iktidar odağında yer almasıdır.

Bu araştırmada ilkin Tacikistan’ın siyasal sistemi, siyasal parti yelpazesi ve İslamcı siyasal parti kavramları açıklanarak kavramsal çerçeveye netlik kazandırılacaktır. Daha sonra bu temelde genelde Orta Asya’da özelde de Tacikistan’da ortaya çıkan İslamcı siyasal hareketlerin tarihsel arka planı hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Tacikistan’ın siyasal rejiminin ana hatlarıyla ortaya konması, bu ülkede kurulan İslami Yeniden Doğuş Partisi’nin neden başarılı olduğunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bir sonraki aşamada ise yukarıda ortaya konulan Tacikistan’da mevcut siyasal partiler; İslamcı olanlara daha fazla önem atfedilmek suretiyle analiz edilecektir. Bu çalışma kapsamında Hizb-ut Tahrir ve Ekremiye gibi radikal ve sistem dışı İslami hareketler ele alınmayacaktır.

- 3) **Amaç:** Tacikistan’da 1990’lardan günümüze ortaya çıkan siyasal partilerin analizini yaparak İslami Yeniden Doğuş Partisi’nin neden diğer Orta Asya ülkelerinde değil de Tacikistan’da sisteme içkin hale geldiğini Indiana Üniversitesi’nin dünyaca ünlü Merkezi Avrasya Araştırmaları (Department of Central Eurasian Studies) Kütüphanesinden yararlanmak suretiyle ortaya koymaktır. Çalışma ayrıca Türkiye’de Orta Asya çalışmaları kapsamında ihmal edilen bu alanda önemli bir boşluğu doldurmayı da amaçlamaktadır.
- 4) **Yöntem:** Ev sahibi Indiana Üniversitesi’nin kütüphanesinden elde edilen metinler içerik analizine tabi tutularak değerlendirilecektir. Ayrıca bu çalışma kapsamında uzman görüşüne başvurma verilerin toplanmasında kullanılan bir diğer yöntem olarak hizmet edecektir.

Doç. Dr. Fahri TÜRK